

УДК 615.83-057

Бецко Х.Я.¹, Фігура О.А.²

¹студентка, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

²викладач, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ЕРГОТЕРАПІЇ МОНО ТА КАВА

Моделі – це спрощені уявлення про структуру та зміст явища чи системи, що описують або пояснюють складні взаємозв'язки між поняттями всередині системи та об'єднують елементи теорії та практики, які повинні зробити речі простішими для розуміння [2,6].

Ми провели порівняльний аналіз двох моделей практики ерготерапії, які орієнтовані на заняттєву активність людини: Модель Заняттєвої Активності Людини (МОНО, Gary Kielhofner) та Поточкова Модель (The Kawa (River) Model) (Michael Iwama).

Основною відмінністю цих концептуальних моделей є різний підхід до оцінки основних категорій: людини, навколишнього середовища, заняттєвої діяльності.

МОНО розглядає **людину** у вигляді трьох взаємопов'язаних особистих аспектів волі, звикання і працездатність.

Воля відноситься до процесу, за допомогою якого люди спонукаються і вибирають, що робити. Воля складається з думок і почуттів, що виникають у циклі передбачення можливостей робити, вибору, що робити, переживання того, що робиш, і подальшої інтерпретації досвіду [1].

Звикання відноситься до процесу, за допомогою якого люди організовують свою заняттєву діяльність за повторюваними моделями поведінки. Ці закономірності інтегрують нас у наш фізичний та часовий світ (коли і де ми робимо щось) та наш соціальний та культурний світ (робимо те, що відображає те, що ми повинні робити в силу нашого місця в суспільстві).

У кожної людини є якийсь спосіб життя, який складається з повсякденних звичок та ролей.

Звички – включають вивчені способи занять, що розкриваються автоматично (як ми щоранку купуємо та одягаємося, їдемо на автобусі на роботу). Ми засвоюємо ці звички через багаторазовий досвід.

Ролі – люди бачать себе студентами, працівниками та батьками і усвідомлюють, що їм слід поводитися певними способами, щоб виконувати ці ролі (робимо як чоловік, батько, робітник, студент) [5].

У моделі **КАВА** кожна людина сприймається як своя унікальна «особиста річка», яка символізує її життєвий шлях, що протікає у часі та просторі. КАВА розглядає людину та природу, не проводячи чітких відмінностей та розмежувань між ними та їх контекстами реальності. Людина і навколишнє середовище нерозривно пов'язані між собою таким чином, що зміни в одному або декількох компонентах впливають на зміни в більш цілому. Чотирма основними категоріями є життєвий потік, здоров'я та професії; життєві обставини та труднощі; особисті цінності та зобов'язання; і навколишнє середовище [4].

Щодо відношення кожної з концептуальних моделей до **навколишнього середовища**:

МОНО розглядає середовище як можливості, ресурси, вимоги і як обмеження. Оскільки кожна особа унікальна, будь-яке середовище матиме дещо різний вплив на кожну людину. Фізичне середовище складається з природних і створених людиною просторів та предметів, що знаходяться в них. Простори можуть бути наслідком природи (наприклад, ліс чи озеро) або результатом людських творінь (наприклад, будинок, клас).

Соціальне середовище складається з груп осіб та заняттєвих форм або завдань, які виконують особи, що належать до цих груп. Групи дозволяють і прописують, що можуть робити їхні члени. Навколишнє середовище може бути як бар'єром, так і фактором, що сприяє особам з інвалідністю [2,5].

В **КАВА** оптимальний стан добробуту в житті чи річці можна метафорично зобразити зображенням сильної, глибокої, безперешкодної течії. Гірські породи (життєві обставини), стіни та дно (навколишнє середовище) та коряги (активи та пасиви) - все це невіддільні частини річки, що визначають її межі, форму та течію. Вище за течією річки представлено минуле, нижче - майбутнє, а особисте здоров'я та добробут виражаються вільним та необмеженим потоком річки [4,6].

МОНО наголошує, що суть **заняттєвої діяльності** полягає у впливі на заняттєву ідентичність та компетентність, що призводить до позитивної заняттєвої адаптації.

Заняттєва ідентичність визначається як складене відчуття того, ким людина є і ким хоче стати, як заняттєва істота (відображає накопичувальний життєвий досвід, який організований у розуміння того, ким людина була, та відчуття бажаних та можливих напрямків свого майбутнього) [1].

Заняттєва компетентність – це ступінь, в якій людина підтримує модель заняттєвої участі, що відображає ідентичність. Вона включає виконання очікувань щодо своїх ролей та власних цінностей та стандартів виконання; дотримання режиму, який дозволяє виконувати обов'язки; участь у бажаних життєвих результатах [4].

У моделі **KAWA** під «заняттям» розуміють простори, точки, через які, очевидно, протікає життєва енергія клієнта (вода). Коли метафора річки, що зображує життєвий потік клієнта, стає чіткішою, увага звертається на проміжки між скелями, заметами та стінами річки та дном. Вода, яка проходить природним шляхом через ці простори, може зруйнувати скелі та стіни річок та дно, а з часом може перетворити їх у великі трубопроводи для життєвого потоку. Цей ефект відображає прихований цілющий потенціал, який кожен суб'єкт від народження має у собі та у нерозривному контексті [2,5].

Отже, ці концептуальні моделі наголошують на важливості людини, але кожна модель виділяє свої персональні компоненти.

Основна увага в **МОНО** зосереджена на розумінні та розвитку мотивації людини до занять з припущенням, що наступні навички будуть продуктивнішими та, зрештою, призведе до заняттєвої адаптації.

А у моделі **KAWA** поняття духу як складової людини не виділяється, проте є чотири основні категорії - це життєвий потік, здоров'я та професії; життєві обставини та труднощі; особисті цінності та зобов'язання; навколишнє середовище. Ці категорії нерозривно пов'язані між собою, при чому зміни в одному або декількох компонентах впливають на зміни в цілому.

Модель **KAWA** концепціолізує діяльність та взаємозв'язок між діяльністю та благополуччям інакше порівняно з іншими усталеними концептуальними моделями ерготерапії. При цьому більший акцент робиться на взаємозв'язок життя людини з минулим та іншими людьми в теперішньому часі.

Щодо розгляду навколишнього середовища, то **МОНО** розглядає фактори навколишнього середовища – природні і створені людиною простори та предмети. У **KAWA** аспекти навколишнього середовища та феноменальні обставини, як певні споруди, знайдені в річці, можуть впливати на цей потік. Гірські породи (життєві обставини), стіни та дно (навколишнє середовище) та коряги (активи та пасиви) - все це частини річки, що визначають її межі, форму та течію.

Щодо розгляду заняттєвої діяльності моделі **KAWA** акцент робиться на прихований цілющий потенціал, який кожен суб'єкт від народження має у собі і завдяки якому "маленькі простори може

перетворювати у цілі трубопроводи для життєвого потоку". Вода, яка проходить природним шляхом через ці простори, може зруйнувати скелі та стіни річок, дно які символізують бар'єри і проблеми на нашому життєвому шляху.

А модель **МОНО** є найбільш унікальною тому, що суть людської діяльності полягає у впливі на заняттєву ідентичність та компетентність, що призводить до позитивної заняттєвої адаптації.

Список використаних джерел:

1. Davis-Cheshire R, Davis K, Drumm L, Neal S, Norris E, Parker M, et al. The Perceived Value and Utilization of Occupational Therapy Models in the United States. *J Occ Ther Educ.* 2019; 3(2): 1-23. doi: 10.26681/jote.2019.030211

2. Duncan, E. Foundations for Practice in Occupational Therapy. *Elsevier Health Sciences.* 2013. P.282.

3. Gregory M. The Impact of Interprofessional Education on Healthcare Team Performance: A Theoretical Model and Recommendations. In: Paige J, Sonesh ShC, Garbee DD, Bonanno LS, Eds. *Comprehensive Healthcare Simulation: Inter Professional Team Training and Simulation, Comprehensive Healthcare Simulation.* Switzerland: *Springer Nature;* 2020. 312 h. doi: 10.1007/978-3-030-28845-7

4. Iwama, M. The Kawa Model: Culturally relevant occupational therapy. 1 st Ed. Churchill Livingstone. 2016. P-260.

5. Kielhofner G. Model of Human Occupation - Theory and application. 4th Ed. Lippincott Williams & Wilkins. 2013.

6. Su Ren Wong & Gail Fisher Comparing and Using Occupation-Focused Models. *Occupational Therapy In Health Care, Early Online:* 2015.P.1–19.